

Людмила Момот

Мозаїка душі *

З президентом Національної Києво-Могилянської академії, доктором філологічних наук, письменником В'ячеславом Брюховецьким, розмовляючи про його світ захоплень, ми спробували з'ясувати, що ж це таке - хобі: поклик генної пам'яті, який рано чи пізно дає про себе знати, чи порятунком від загрозливого айсберга під назвою «щоденні клопоти» на будь-якому рівні життя, чи спроба зреалізуватися вповні, що так притаманне натурам киплячим, невгамовним і, зрозуміло, багатограним? А через ці роздуми перед нами постала цікавена розповідь людини, залюбленої в життя, свою землю та її історію, шира сповідь про те, що світ захоплень, якщо дослухатися до себе й прочинити туди дверцята, - найпринадніший полон, який навдивовижу змінює і тебе, і світобачення взагалі.

Одна з аудиторій Могилянки... виграна у шахи

Хобі, на переконання В'ячеслава Степановича, з'являється як механізм переключення від основної роботи. І це не означає - влягтися на диван, задерши ноги, хай навіть і з книжкою в руках. Як правило, захоплення «випадають» із магістральної життєвої лінії людини і її основної професійної діяльності. Це часом щось чудернацьке, а часом - цілком закономірне, яке пробуджується в певні періоди життя і потужно штовхає до дій. До речі, хобі - це не щось таке легеньке, чим можна займатися у півсили. Це, впевнений учений, велика концентрація зусиль, коштів, часу, незалежно від того, колекціонуєш ти марки, займаєшся спортом чи збираєш «черепки».

* Хобі. - 2005. - Листопад.

Чи було для нього хобі захоплення шахами, яке прийшло у шкільні роки, здається, цілком випадково (потрапив у гурток за компанію з другом)? Нині Вячеслав Степанович переконаний, що ні, бо дуже швидко ця шляхетна й мудра гра полонила його, і він цілком серйозно мріяв про кар'єру професійного шахіста. Тож якби не певні обставини, які вносять свої корективи в плін життя (можливо, цілком закономірні), ми б мали справу з відомим гросмейстером. Хоча одна з перемог Брюховецького-шахіста і так принесла йому шалену славу й міцно вписалася в історію відновленої Могилянки.

У 1990 році, коли у цих славетних приміщеннях ще базувалося військово-морське училище, та вже було відомо, що знову оживе Академія, її майбутній президент «зрізався» у шахи з адміралом, керівником училища. На кін була поставлена одна з аудиторій. Посидинок, як ви уже здогадалися, виграв пан Брюховецький, і це остаточно утвердило його у переконанні, що Академія буде!

А із серйозного заняття шахами нині виділилося таке собі шахове хобі: коли вчений буває в Європі, обов'язково купує газету «Геральд трибюн», яка публікує шахові задачі, і з задоволенням поринає в полон цих захоплюючих головоломок.

Вячеслав Степанович переконаний, що гра у шахи - це своєрідна модель людської діяльності. «За грою практично безпомилково визначаю характер людей. Це дуже просто зробити, коли ти розумієшся на шахах, і бачиш, як працює твій візаві. От з одним відомим чоловіком, який досить пристойно розуміється на шахах і, зокрема, в бліці, я перестав грати. Чому? Розсекретив його. Робить він кілька разів неправильний хід. Я це щораз помічаю. Спочатку дивуюся: не може гравець його рівня так помилятися, подібні речі робляться із заплушеними очима! А тоді розумію: він просто махлює, користуючись тим, що у бліці все відбувається блискавично і що я можу не помітити його підступності! Отже, він за природою брехун, людина, якій не можна довіряти. З такими не дружу».

У шахи можна грати по-різному. Брюховецький-шахіст, за його ж визначенням, дуже ризиковий, комбінаційний. Для нього нічого не вартує пожертвувати фігурою, якщо він бачить перспективу. Є ж шахісти-зануди, які дуже довго обдумуватимуть кожен крок і замучать суперника своєю нерішучістю. І це також характер!

В'ячеслав Степанович вдячний шахам за те, що ця гра вчить прораховувати ситуацію наперед. І не на хід-два, а на... п'ятнадцять-

двадцять! Це дуже непросто, однак коли подібна модель осмислення ситуації переноситься на реальні події в житті, вона класно застраховує від помилок, розчарувань, невпевненості. І створення Києво-Могилянської академії, переконаний її президент, було також ретельним, а тому безпомилковим прорахуванням багатогодових комбінацій: потрібно було мислити не тільки тактично, а - й головною мірою! - стратегічно.

До речі, шахи наштовхнули й на вирішення ключового моменту в написанні докторської дисертації пана Вячеслава, яка була присвячена теорії критики. В історії літературної думки було немало дискусій із приводу того, що ж таке літературна критика: мистецтво чи наука? Таке зіставлення, вважає вчений, взагалі безперспективне, оскільки зрозуміло: це і літературний твір, і науково обґрунтована думка. Але ж потрібно це було ще переконливо довести! «І от якось я, абсолютно випадково, натрапив на статтю в одному журналі, яка називалася "Шахи як практичне мислення" Вона, зрозуміло, зацікавила мене - шахіста. У ній порушувалося те ж питання: наука чи мистецтво, тільки з проекцією на шахи, зрозуміло. Я, як і в дисертації, подивувався безпідставності зіткнень полярних точок зору. Ну, звичайно, ти суто математично прораховуєш ходи, але коли тобі вдається розіграти архіскладну комбінацію на кільканадцять ходів з переконливою перемогою, ти отримуєш таку естетичну насолоду, як при прочитанні геніального художнього твору! Коли ти розумієшся на шахах, ти бачиш, яка це краса! І от коли я, зацікавившись цією статтею, заглибився в психологію, то зрозумів, що все це дуже легко екстраполюється й на літературну критику. А згодом переконливо захистив свою дисертацію».

Хутір-любов моя

Вячеслав Степанович, за його ж визначенням, міська людина: виріс у Черкасах. І хоча жили у приватному секторі, мали свій шматочок землі біля будинку, та все ж це не те відчуття землі, її подиху і простору, чим багаті сільські жителі. Мешкаючи ж у Києві, в якийсь момент відчув, що вже не може жити на асфальті, щось покликало до землі. Оце «щось», мабуть, і було покликом предків, родинної пам'яті. Хоча, зізнається пан Вячеслав, були й, так би мовити, зовнішні подразники. У 1982 році він відвідав знаменитий Хутір Надію на Кіровоградщині, названий Іваном Карпенком-Карим на честь своєї дружини (земля діста-

лась їй у спадок). Вячеслава Степановича зачарувало це рукотворне диво посеред степу, що вирізнялося не лише створеною красою, а й особливою аурою, яка панує там. До того ж саме прочитав спогади Олександра Лазаревського «Київська старовина», надруковані ще під час війни. У тих спогадах ішлося про те, як, починаючи з XIX століття, жила українська шляхта у своїх маєтках, як їздили один до одного в гості, які влаштовували вечори й дискусії. Усе це було написано так романтично й красиво... Душа заболіла так, що остаточно визріло рішення: треба купити шмат землі.

І це, на щастя, вдалося, незважаючи на всі чиновницькі «заморочки» тодішнього часу (йшов, нагадаю, 1982 рік, до масового дачно-земельного прориву було ще далеко).

«Тепер я маю свій хутір, розташований у дивовижному місці на березі Дніпра. Насправді це село Ходорів Миронівського району, але ми всі називаємо його хутором Дивосил. Справа в тім, що чомусь саме у нашому дворі (і більше ніде по селу!) росте ця дивовижна рослина. Я її ніколи в житті не бачив і не знав, що це таке. А тепер дивосил розрісся (він сам насіюється), у нього дуже гарна жовта квітка, яку видно здалеку...».

Хатинка була майже розвалена, обійстя занедбане, бур'яни - у три метри. Однак чимось таким війнуло від усього цього, колись обжитого, а нині кинутого напризволяще, що серце сказало: воно! І навіть тоді, коли хатина зазнала пожежі (хтось так «пожартував»), не відмовився від неї, не дослухався до порад викинути все й збудувати сучасний будинок. «Адже ж стіни, зроблені з могутнього, ще того, давнього дуба, встояли! І я залишив ці стіни, хоча й модернізував дещо: наростив їх, збільшив вікна, але фактично хата залишилася такою, як і була».

І, звичайно ж, там є земля, на якій Вячеслав Степанович дуже любить працювати. «Не просто копати її, а копатися в ній», - уточнює. Взагалі, він усе робить своїми руками. Звідки це у міського жителя? «Коли був малим, батьки саме будували хату, от і навчився всьому: мурувати, дранкувати, валькувати й навіть мазати хату. І найпочеснішого комплімента, до речі, заслужив у Ходорові, коли мою роботу з відновлення занедбаної будівлі прийшов оцінити місцевий "консиліум" у складі баби Секлети, баби Галі і баби Параски. Пильно-пильно обдивилися і, нарешті, вголос мовили: "А ловко, ловко помазано, хоч яечком покоти!" Часто згадую ті слова, і вони мені й по цей день гріють душу, наповнюючи теплим спомином і про тих, хто вже, на жаль, пішов від землі, і про ті перші роки біля хати...»

А ще він любить працювати з металом, відчувати, як приборкує його, як метал піддається його волі і силі. Вирощує диковинні рослини, які привозить з різних країн, і з відчутним сумом говорить про брак часу, що не дозволяє насолодитися розкішшю буття у тому куточку землі. А була ж пора, коли перебував там левову частку року! Там написав свою докторську, там народилися всі сім книжок, там насолоджувався цікавими зустрічами і спілкуванням.

Тоді, уже понад двадцять років тому, це був справжній хутір, відрізаний болотом і Дніпром від світу, такий собі півострів, на якому притулилися три старенькі хати. На щастя, така географія порятувала хутір від масової забудови, коли почалася дачна лихоманка, і хоча декому вдалося «прорватися» на цю землю, відчуття заповідності ще залишається.

Чому саме тут «отаборився» вчений? Оскільки виріс на Дніпрі, то і свою майбутню хату, природно, бачив на його березі. Плаваючи Дніпром до Черкас із Києва й назад, запримітив село Гребені. Подобалося все - і сама назва, і чудові вітряки, що височіли над берегом, і місце, в якому розташоване село. Вирішив, що тут і шукатиме собі хатину. Як? До кого звертатися? Усе ще було досить примарним. Але ж, як відомо, не було б і щастя, так нещастя допомагає. «Нещастям» виявився кум, якого потрібно було рятувати, оскільки бідолаху відправляли у відрядження, а в нього «горіла» путівка. Рятувати ж довелося досить своєрідно: перевірити замість нього... культурно-інформаційне забезпечення ферм у Кагарлицькому й Миронівському районах, що на Київщині! Перша реакція: «Та ти що, куме, здурів?!» поступово згасла від прозріння: «Там же Гребені!».

Так В'ячеслав Степанович опинився за кілька кілометрів від своєї мрії! Під час задушевної розмови (уже після перевірки) з профспілковим керівником району поділився потаємним. Що ви, замахав руками той, у Гребені дорогу закрито! Там же свого часу поселився Олесь Бердник, дисидент, там його засуджували, звідти його в тюрму відправляли. Потім такого прочухана дали по району: якщо ще хтось із письменників купить тут хату...

Тож і порадив профспілковий лідер їхати одразу в Миронівський район, в село Ходорів, звідки й сам родом. «А я це село трішки пам'ятав. Колись тут був райцентр, і туди, на знаменитий базар, ми з бабусею пароплавом добиралися з Канева. Отже, роздумував недовго. Коли ж побачив хату, одразу прикипів, нічого іншого й не дивився».

А потім почався тривалий період відновлення («Тільки на другий рік за бур'янами у городі розгледів яблуню!»), важкої фізич-

ної праці, якої, проте, він не боявся. Однак, зізнається, запустіння в обійсті було таке, що дружина, уперше навідавшись на хутір, не змогла приховати розчарування і чесно сказала: «Я би воліла приїхати сюди, коли вже все буде впорядковано». Він учинив по-рицарськи. Відпустив її до Києва, а сам усю відпустку «воював». Звісно, дружина, оговтавшись від першого враження, приїхала підсобити чоловіку. Невдовзі це місце стало улюбленим для всієї родини. А менша донька, якій тоді було лише п'ять років, обдивившись навкруг, раптом глибокодумно резюмувала: «Це ж вас колись не стане, а хата залишиться...». «Філософом будеш!» - у свою чергу спрогнозував батько. І також не помилився.

50 відер з камінням - для ексклюзивної карти світу

Нині у Вячеслава Степановича - нова ідея, яку ще ніхто збагнути не може. Але вже розроблений стратегічний план, і за ним він уперто йде до наміченої мети. «Мені доводиться багато їздити за кордон. Люди нормальні везуть звідти що? Якісь подарунки близьким, знайомим. Я ж... каміння. Звичайне, яке підбираю просто на вулицях різних міст і країн. На жаль, почав це робити не одразу, і вдячний маленькому містечку Штадтлайн в Австрії, на вулиці якого уперше підняв камінець і поклав до своєї валізи. Тепер з усього світу понавозив! Мрію на погребі (є у мене там така підходяща місцина) викласти карту світу - контури кожної країни саме тим камінням, що привезене звідти. І коли буду стареньким й захочу, приміром, побувати у тій же Австрії, стану босими ногами на свою карту і відчую подих тієї країни, пригадаю свої відвідини її...»

Нещодавно він привіз із Києва... 50 пластмасових відер. «А це для чого?», - здивувалась дружина, яка вже до всього, здається, звикла. «Для майбутньої карти. Нехай кожна "країна" лежить у своєму відрі й чекає зоряного часу...» Ще одне хобі з'явилося після інфаркту, який, між іншим, В'ячеслав Степанович переніс там же, на хуторі, коли був сам-один. Хутір, вважає він, його й порятував. «Сім годин я провів на ногах, ходив-шукав, хто відвезе до лікарні. Гадаю, що якби не могутня енергетика мого хутора, я би просто не вижив. У всякому разі, коли нарешті дійшов до тям в реанімації, лікар зізнався мені: "Це тільки хтось там, на небі, дуже хотів, щоб ви жили, бо такого не буває, щоб із таким тяжким інфарктом і сім годин на ногах!..»

І от після лікування йому прописали щоденні двогодинні прогулянки. Йому? Його неспокійній натурі? Дві години просто ходити?! Але ж шлося про здоров'я і про майбутнє повноцінне життя. Заради цього змиришся з усім. Почав гуляти. У себе на Оболоні. І догуляв якось до того місця, де викопували трубопровід. Там викорчувували дерева, які встигли вирости над ним.

«Я звернув увагу на коріння дерев: воно було так дивовижно переплетене і набуло таких чудернацьких форм, що я не міг не задивуватися ним. Це ж яке неймовірне життя відбувається під землею! І я знайшов собі заняття! Брав спеціальний ніж із пилкою, різав це коріння, обчищав, а вже згодом "переправляв" на хутір. Коли одужав і знову почав їздити за кордон, звичайно ж, до каміння додалися дерев'яні "трофеї"! Мене завжди вражає неповторність кожного Божого створіння. Немає подібної гілочки, подібного камінця! І розуміння того, що це якось само собою твориться у просторі і ніколи не повториться (а все, що не повториться, є унікальним), не дозволяє мені пройти повз цю красу. Не охолодив мене навіть один "укол" захоплення. Якось у Південній Африці побачив гілку, яка, зрозуміло, зачарувала мене. Вона була рівною і гладенькою, фіолетового кольору, а по ній - величезні білі колючки. Дуже гарно! Приніс її до готелю, поклав на ліжко і... як усівся на неї! Чесно кажучи, після того подумав, що "зав'яжу" з цим. Але пройшло, біль забувся, й усе, на щастя, триває далі».

Возить ці дерев'яні і кам'яні скарби В'ячеслав Степанович у великій валізі. Митники дивуються? Авжеж! Однак до їхньої реакції вже звик. Ну, дивак, то й дивак, колекція ж тим часом поповнюється. І тепер чекає свого часу, коли у господаря нарешті з'явиться можливість засісти за них, привести у належний вигляд і «дарувати всім своїм знайомим». А цей час може з'явитися, звісно, тільки на пенсії. Отже, величезний і просто-таки неоціненний плюс хобі в тому, що людина, яка має справжнє захоплення, не з острахом чекає цього, досить своєрідного, періоду в житті, а зі сподіванням на не менш змістовне й цікаве буття! Так що, панове, робіть висновки. Кому ще не пізно, покопайтеся у своїх «запасниках» душі, дослухайтеся до поклику бажань. І навіть якщо це буде щось дуже чудернацьке, спробуйте! Раптом відкриєте в собі таке, про що і не здогадувалися...

Через цю хату пройшла історія поколінь

«Якось, копаючись у городі, я помітив, що в ньому дуже багато черепків. Спершу, зізнаюся, вони мене дратували, бо коли впорядковуєш землю, все зайве викидаєш. А коли його бага-

то... Та одного разу, піднявши шматочок, почав роздивлятися його. На ньому виднівся навіть візерунок, і мене щось проїняло: це ж скільки через цю землю пройшло поколінь, щоб стільки слідів залишилося в ній? І я почав збирати черепки. Невдовзі мене чекала просто розкішна знахідка: на глибині двох метрів (рив траншею) відкопав цілі шматки глечика! Дуже цікавого, з орнаментом. Хочу показати нашим археологам, оскільки переконаний, що то дуже давня річ, адже на такій глибині він не міг "загрузнути" просто так».

На сьогодні В'ячеслав Степанович має вже колосальну колекцію. Спочатку навіть думав спробувати за законом вірогідності зліпити хоча б одного глечика - мають же ці шматочки, розкидані по городу, якось «тулитися» один до одного, але потім відмовився від цієї затії: занадто вже копітка і загайна справа. Нині думає «вмонтувати» ці черепки в одну стіну, над якою працює. «Отака своєрідна вийде мозаїка».

Аналізуючи усі ті знахідки, що «підкидає» тамтешня земля, В'ячеслав Степанович припускає, що там, очевидно, була кузня: поламани підкови (а одна була й цілесенька), залишки інших металевих речей. А коли копав прохід у теплиці, виявив... підземні стіни, які могли слугувати саме для кузні. «Я залишив ці стіни».

А взагалі, за розповідями сусідів-старожилів, історія хати дуже цікава. До революції в ній жив заможний чоловік. Мав олійню (олійні круги навіть збереглися на момент купівлі хати). А коли розпочалася колективізація, він запряг коней, посадив на воза дружину і п'яťох доньок, та й виїхав із села: зрозумів, що тут життя йому вже не буде... Залишився від нього могутній мурований погріб, яким користуються й нині. А в хаті після від'їзду хазяїна розмістилося (в дусі тих часів) правління новоствореного колгоспу. Під час війни - німецька управа. По війні хату відбудував уже інший господар - другий секретар райкому партії, коли Ходорів був райцентром. Отак кроки історії закарбовувалися в історії тієї хатини... Якось, копаючись у землі, В'ячеслав Степанович знайшов солдатську каску... І не здивувався: тут був сумнозвісний Букринський плацдарм, на якому проходили жорстокі бої...

Легендарна земля, дивовижна історія, неповторна природа. Нині на хуторі господарює, ні, мабуть що, володарює Меланія Василівна. Для неї - перша квіточка, для неї ж - перша ягідка і право першої прогулянки - її. Бо - внучка, півтора року від роду. «Це - новий подих, нове щастя, новий, шалений імпульс до життя!»

Так що, тримайся, Хуторе, вражай, рятуй і зміцнюй дивосилом. Тобі ще не одне майбутнє покоління виводити у люди.

...Біжать-біжать маленькі ніжки по траві. Туди, де гори, мама, сонечко, Дніпро. Біжить нова історія хатини...